

FARZAND TARBIYASIGA TA'SIR ETUVCHI IJTIMOYIY PSIXOLOGIK OMILLAR

Normamatova Nazira Alijon qizi

Guliston davlat pedagogika instituti o'qituvchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10699872>

ARTICLE INFO

Received: 20th February 2024
Accepted: 22nd February 2024
Published: 23rd February 2024

KEYWORDS

bola tabiyasi, jamiyatning roli, ijtimoiy psixologiya, asosiy omillar, oila tarbiyasi, psixologik rivojlanish.

ABSTRACT

Bola tug'ilishidan boshlab normal rivojlanishi uchun muloqot muhim ahamiyatga ega. Faqatgina muloqot jarayonida bola inson nutqini o'zlashtirib olishi mumkin. Bu o'z navbatida bola faoliyatida va atrof-muhitni bilish va o'zlashtirishda etakchi vazifani bajaradi. Shaxs rivojlanishi harakatlantiruvchi kuchlari bo'lib bola ehtiyoji va uni qoniqtirish imkoniyati o'rtasida yuzaga keladigan qarama-qarshiliklar hisoblanadi. Ushbu maqolada, farzand tarbiyasiga ta'sir etuvchi ijtimoiy psixologik omillar haqida fikr va mulohazalar qilinadi.

Oila tarbiyasi — oilada farzandlarning ota-ona yoki ularni o'rnini bosuvchi shaxslar tomonidan amalga oshiriladigan, farzandlar kamolida muhim ahamiyat kasb etadigan jarayon hisoblanadi. Yosh avlodning har tomonlama kamolga erishishida oila tarbiyasi muhim o'rin tutadi. Oilaning moddiy ta'minoti, farovonligi, oila budjetining mavjud holati, undan oqilona foydalanish borasidagi tajriba, sog'lom ruhiy muhitning barqarorligi va hokazolar obyektiv omillar sirasiga kirsa, oiladagi shaxslararo do'stona munosabatlar, oila a'zolarining fiziologik, psixologik, ma'naviy jihatdan komillikka yetganligi, ularning qiziqishi va ehtiyojlari o'rtasidagi mutanosiblik, oilaviy turmushni tartibga solish borasidagi o'zaro moddiy ko'mak, hamkorlik, birlik tamoyillariga tayanish kabilar subyektiv omillar sirasiga kiradi. Hozirgi shiddat bilan taraqqiy etayotgan mamlakatimizning qay darajada yuksalishi, o'sib kelayotgan yosh avlodning ta'lim tarbiyasiga bevosita bog'liq sanaladi. Shaxsning kamolga yetishida nasl-irsiyat, ijtimoiy muhit, ta'lim-tarbiya asosiy ro'lni egallaydi.

Biologik irsiyat insonni inson qiladigan umumiylikni hamda insonlarni tashqi va ichki jihatdan turli qiladigan farqlanishni aniqlaydi. Irsiyat deganda bolalar genetik dasturiga kiritilgan muayyan xislat va xususiyatlarning ota-onadan bolaga turli xil o'xshashlik, xususiyatlarning o'tishi tushuniladi. Irsiyatga ko'ra bolaga ota -onasidan inson organizmi, asab tizimi, miya va xis tuyg'u organlari, shuningdek, qomat tuzilishi, soch teri rangi o'tadi. Bular insonni boshqa insonlardan ajratib turuvchi tashqi omillar hisoblanadi. Shuningdek irsiyat bo'yicha nerv faoliyatini rivojlantiradigan nerv xususiyatlari ham o'tishi mumkin. Irsiyat bolaning tabiiy xususiyatlari asosida biror bir faoliyat sohasida muayyan qobiliyatlarining shakllanishini ko'zda tutadi. Psixologik ma'lumotlarga ko'ra qobiliyat insonning tabiiy xususiyati bo'la

olmaydi. Bola qobiliyatlarining namoyon bo'lishi uning hayot, talim-tarbiya jarayonlariga bog'liq.

Tug'ilgan odamga hayotni saqlab qolish uchun faqat eng elementar mexanizmlar berilgan. Jismoniy tuzilishi, asab tizimining tashkil etilishi, faoliyat turlari va uni tartibga solish usullari jihatidan inson tabiatdagi eng mukammal mavjudotdir. Bolalik - bu yangi tug'ilgan kundan boshlab to'liq ijtimoiy va shuning uchun psixologik etuklik davri; bu davrda bola insoniyat jamiyatining to'la huquqli a'zosi aylanadi. Bundan tashqari, ibtidoiy jamiyatdagi bolalikning davomiyligi o'rta asrlardagi yoki bizning kunlarimizdagi bolalik davriga teng emas. Insoniyatning bolalik bosqichlari tarix mahsuli bo'lib, ular ming yillar avval bo'lgani kabi o'zgarishi mumkin.

Shaxs deganda muayyan jamiyatning a'zosi tushuniladi. Odam shaxs bo'lishi uchun ruhiy jihatdan taraqqiy etgan, o'z xususiyati va sifatlari bilan boshqalardan farq qilishi lozim. Har bir odam shaxs sifatida turlicha namoyon bo'ladi. U o'zining xarakteri qiziqishi va qobiliyati aqliy rivojlanganlik darajasi, ehtiyoji, mehnat faoliyatiga munosabati bilan farqlanadi. Bular shaxsni o'ziga xos xususiyati bo'lib, ana shu ruhiy xususiyatlari rivojlanib ma'lum bir bosqichga yetsagina u mukammal kamol topgan inson deyiladi. Shaxsning ijtimoiy voqe'likka, mehnatga, kishilarga, jamiyatga bo'lgan munosabati turlicha, uning faollik darajasi va odob-axloq borasida yetukligi ham turlicha.

Ayniqsa, bola o'smirlik yoshiga yetganda, erka, tantiq bo'lgani uchun do'stlari va tengqurlari davrasida ham hamma xohishlari qondirilishini istaydigan, liderlikka intiluvchanligini namoyon etgisi keladigan, lekin psixologik jihatdan, aslida unda bunday sifatlar mavjud bo'lmaydi. Gap shundaki, bunday holatlarda ota-ona zurriyodi timsolida ilgari o'z hayot tajribasida erisholmagan armonlarini ro'yobga chiqargisi keladi, ularning tarbiya uslublari aynan shunga qaratilgan bo'ladi, lekin bola ko'p jihatdan nochor ekanligini keyinchalik ijtimoiy muhitning turli vaziyatlariga tushganida his eta boshlaydi. G'amxo'rlikdan tub ma'noda farq qiladigan giperproteksiya - bunda erkalatishdan ko'ra oiladagi katta shaxslar tomonidan bola shaxsining har bir yurgan qadami va xatti-harakatini nazoratga olish orqali unga e'tibor berish nazarda tutiladi. Ma'lumki, bilish va dialektika nazariyasi alohida fanlar tarixi, bolaning psixik rivojlanish tarixi, yosh hayvonlar va til tarixidan shakllanishi kerak. Ayniqsa e'tiborni qaratish hikoyalar bolaning aqliy rivojlanishi, uni ontogenezdagi bolaning rivojlanishidan ham, turli xil zamonaviy madaniyatlarda bolalarning notekis rivojlanishidan farqlash kerak.

Shuning uchun bu tarbiya uslubida turli xil ta'qiqlar va to'siqlar ota-ona tomonidan takror aytiladigan "mumkin emas" kabi iboralarning bisyorligi bilan namoyon bo'ladi. Bunday sharoitda voyaga yetgan bola odatda shaxsiy fikr va dunyo qarashsiz, mustaqil qarorlar chiqarishda doimo kattalar yordamiga muhtoj bo'ladi va xarakter jihatdan salga jahli chiqadigan va doimiy norozi holdagi kayfiyatning hamrohligi, chunki u doimiy nazoratga, o'zgalarning qarorlari asosida harakat qilishga odatlanadi: onasisiz dars tayyorlay olmaydigan, otasisiz ko'chaga chiqmaydigan, barcha ishlarida kattalarning doimiy aralashuviga muhtoj bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, rivojlanib borayotgan jamiyat taraqqiyotida kelajak avlodning ro'li juda ham beqiyos ahamiyatni kasb etadi. Shu sababli yurrtimizda ular uchun keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda. Hozirgi kunda ijtimoiy muhit oilaviy nizolar bola ulg'ayishida

o'zining salbiy ta'sirini ko'rsatishi mumkin ammo bu fikr bilan cheklanmaslik kerak deb xisoblayman xarqanday holatda oilada tarbiya to'g'ri berilgan bo'lsa bunday og'ishlik holatlari kuzatilmaydi. Muammo izlash emas unga yechim topish eng to'g'ri qarordir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Normamatova, N. (2023). SOCIAL PSYCHOLOGICAL FACTORS AFFECTING CHILDBEARING. *Modern Science and Research*, 2(9), 452-454.
2. Saidov, J. D., Qudratov, A. N., Islikov, S. X., Normatova, M. N., & Monasipova, R. F. (2023). Problems of Competency Approach in Developing Students' Creativity Qualities for Creating a Database. *Journal of Higher Education Theory & Practice*, 23(1).
3. Saidov, J. D., Qudratov, A. N., Islikov, S. X., Normatova, M. N., & Monasipova, R. F. (2023). Problems of Competency Approach in Developing Students' Creativity Qualities for.
4. Qudratov, A., & Adilov, A. (2022). ELECTRONIC DIGITAL SIGNATURE. *Science and Innovation*, 1(7), 668-671.
5. Qudratov, A., & Adilov, A. (2022). ELEKTRON RAQAMLI IMZO. *Science and innovation*, 1(A7), 668-671.
6. Qudratov, A. N., & Yusupov, A. X. (2021). O 'QUV JARAYONIGA AXBOROT KOMMUNIKATSIYA TEXNOLOGIYALARINI QO 'LLASH. *Science and Education*, 2(1), 309-313.
7. Normamatovich, Q. A. (2023). UZLUKSIZ TA'LIM TIZIMIDA MA'LUMOTLAR OMBORINI YARATISHNI O 'RGANISHNING HOLATI VA ISTIQBOLLARI. BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI, 3(3), 68-71.
8. Qudratov, A. (2023). PROBLEMS OF DEVELOPING STUDENTS'KNOWLEDGE. *Modern Science and Research*, 2(4), 729-733.
9. Qudratov, A. (2023). AXBOROT XAVFSIZLIGI FANINI QIZIQTIRUVCHI VA IJODIY TOPSHIRIQLAR ASOSIDA TASHKIL QILISH. *Евразийский журнал технологий и инноваций*, 1(5), 55-58.
10. Qudratov, A., & Allayorov, S. (2024). SUN'IY INTELLEKTNING RIVOJLANISH DAVRI. *Евразийский журнал технологий и инноваций*, 2(1), 71-75.
11. Toshtemirov, D. E., & Djumoboyeva, Y. E. (2021). METHODOLOGY OF PROGRAMMING OF PROBLEMS CONCERNING PYTHON DATABASE. *Bulletin of Gulistan State University*, 2021(2), 9-17.
12. Eshbayevich, T. D., & Yuldashev, O. (2023). RAQAMLASHTIRISH SHAROITIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISHGA YO 'NALTIRILGAN ELEKTRON TA'LIM RESURSLARIDAN FOYDALANISH. *Science and innovation*, 2(Special Issue 5), 26-31.
13. Saidov, J. D. O. G. L., Allayorov, S. P., & Islikov, S. X. (2021). MA'LUMOTLAR OMBORINI YARATISH BO 'YICHA KASBIY KOMPETENTLIGINI BAHOLASH MEZONLARI. *Scientific progress*, 2(1), 1804-1807.
14. Jasur Doniyor, O. G., Saidov, L., Allayorov, S. P., OMBORINI, S. X. I. M. L., & BAHOLASH, Y. B. Y. K. K. MEZONLARI//Scientific progress. 2021. № 1. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/ma-lumotlar-omborini-yarati-sh-bo-yicha-kasbiy-kompetentligini-baholash-mezonlari> (дата обращения: 02.06. 2022).